

Szepesi Judit:

A digitális átállás hatása a Könyvtári Intézet továbbképzéseire, avagy miért foglalkozzunk az online tanulással?*

A cikk tartalmát tekintve egy rövid kutatási anyag összefoglalása, amelyet a Könyvtári Intézet E-learning portál fejlesztése során készítettem Bánkeszi Katalinnal. Azokat a programokat, tényezőket és fejlesztéseket mutatom be röviden, amelyek az online tanulást, oktatást és az online oktatási tartalmak előállítását támogatják.

I. Kérdések

Miért foglalkozzunk az online tanulással?

A hagyományos továbbképzési formák egyre kevésbé felelnek meg a képzésekre jelentkezők elvárásainak, mert elfoglaltságaik miatt csak korlátozottan van lehetőségük személyesen megjelenni. A különböző típusú online tanulási formák, technikai eszközkészletük és tanulást támogató infrastruktúrájuk révén szabadságot és rugalmasságot biztosítanak a tanulás üteme, időbeosztása és helye tekintetében.

Milyen tényezők támogatják az online tanulási formát?

Könyvtári továbbképzéseink, on-line szolgáltatásaink fejlesztését több kormányprogram is támogatja, köztük a Digitális Oktatási Stratégia (továbbiakban DOS) és a Közgyűteményi Digitalizálási Stratégia (továbbiakban KDS).

* Elhangzott 2018. december 4-én az Oktatástámogatás elektronikus és online eszközökkel – K2 továbbképzési sorozat keretében.

A DOS infrastrukturális változásokat, a digitális kompetenciák további fejlesztését, új típusú oktatási formákat és további tartalomfejlesztést ír elő (A Kormány többek között elrendelte a Nemzeti Köznevelési Portál (Okosportál) továbbfejlesztését és összekapcsolását a közgyűjteményi tartalomtárakkal.)

A KDS a DOS-hoz hasonlóan infrastrukturális változásokat, a digitális tartalmak számának növelését, ennek érdekében Digitalizáló Központok kialakítását és oktatást támogató szolgáltatások fejlesztését javasolja.

A fenti stratégiák tehát kijelölik az utat az oktatás számára: minél több emberhez el kell juttatni a tanulás, az ismeretszerzés lehetőségét.

A KDS tényezőket és kapcsolódási pontokat sorol fel a digitális oktatás és a közgyűjtemények között.

A közgyűjtemények rendelkeznek a minőségi digitális tartalomszolgáltatáshoz szükséges humán és infrastrukturális feltételekkel. Digitalizálási munkájuk során új típusú oktatási segédanyagok készülhetnek, amelyek hozzájárulhatnak a digitális kulturális környezet fejlődéséhez.

A távoktatás kultúrájának elterjesztése és szerepének erősítése a hagyományos tananyag használata mellett kiemelten fontos, hiszen ilyen módon a diákok szélesebb körben juthatnak hozzá az ismeretanyagokhoz.

A digitális tartalomszolgáltatás támogatja a digitális készségek és képességek, kulcskompetenciák fejlesztését, az információs műveltség terjesztését.

A tudományos tartalmakhoz való hozzáférés biztosítása a felsőoktatásban.

A KDS egyik célja olyan oktatást támogató szolgáltatások fejlesztése, amelyek során – Digitális Oktatási Stratégiához igazodva – 40 százalékkal emelkedik a közgyűjteményi tartalmakra épülő digitális tananyagok, és jelentősen növekedik a közgyűjtemények tartalomszolgáltatását igénybe vevő felhasználók száma.

Hogyan kapcsolódhatnak az online tanuláshoz a könyvtárak?

Könyvtári területen azt tapasztalhatjuk, hogy a digitális könyvtárak, adatbázisok felépítéséről és létrehozásáról áttevődik a hangsúly a körük tervezett és épített szolgáltatások fejlesztésére. Az oktatás, képzés területén két szolgáltatás típus formálódik:

- *online közösségi tanulási terek kialakítása* a könyvtári portálok felületén Nyílt Oktatási Tartalmak felhasználásával,
- *továbbképzéseink, szakképzéseink* folyamatának átalakítása IKT-eszközökkel, az elektronikus tanulás és tanítás szerepének a növelése a szakmai fejlődésben.

Milyen tényezők adóttak a könyvtárakban?

Az online oktatási szolgáltatások kialakításához, bevezetéséhez és használatához szükséges IKT-eszközök – több helyen már az okos eszközök is – elérhetőek a könyvtárakban, amelyek biztonságos netkapcsolattal rendelkeznek. A könyvtári területen dolgozók az alapvető digitális kompetenciák birtokában vannak. A digitális könyvtárakban, gyűjteményekben folyamatosan növekvő digitalizált tartalom áll rendelkezésre az oktató tevékenység támogatására.

II. Oktatási tartalmak és a könyvtári digitális gyűjtemények

Online oktatási tartalmak

A közgyűjteményi tartalomtárak ellenőrzött, megbízható digitalizált dokumentumokat, forrásokat és elemeket tartalmaznak. Ezek – a szerzői jog figyelembevételével – oktatási tartalommal, vagyis pedagógiai elvek alapján, az informatika eszközeivel, didaktikai szempontok mentén felépített oktatási tartalommal alakíthatók, amelyek ily módon módszertani szempontból ugyan zárt egységet alkotnak, de egy vagy több képzéshez is illeszkedhetnek. Ezen oktatási tartalmak, elektronikus tananyagok célja mindig egy adott kompetencia kialakítása, fejlesztése.

A szerzői jog kérdése

A tananyagokat is szerzői jog védi, felhasználásuknál erre tekintettel kell lenni, ezért minden esetben ellenőrizni kell a felhasználási feltételeket, amelyek sokfélék lehetnek. Általában a jogtulajdonosok előre jelzik azt, hogy milyen mértékben és formában engedélyezik azok további felhasználását. Egyszerű a helyzet, ha CC (*Creative Commons*) a „kreatív közjavak” jelzéssel tették közzé az online tartalmat, mert akkor azonnal látszik, hogy mit tehetünk és mit nem.

Maga a tananyag megírása is szerzői jogvédelem alá esik, de a felhasznált elemek – szövegek, képek, videók stb. – is jogvédettek lehetnek. A tananyag írójának a felelőssége, hogy ezekre figyelemmel legyen.

Az oktatási tartalom megírásakor is meg kell adni a forrásokra való hivatkozásokat. Az idézet mértékére is figyelni kell. Szövegnél, illusztrációként alkalmazott képeknél illik megnevezni a szerzőt és a kép forrását (ha ismert). A hiteles, megbízható források használata és meghivatkozása a tananyagnak is megfelelő hitelességet kölcsönöz.

A tananyagokban gyakran találkozunk videókkal, animációkkal. Ha ezeket a szerző készítette, akkor nincs gond vele, más esetben utána kell járni a felhasználás jogszerűségének. Érdemes figyelni a hivatkozott, de máshol szolgáltatott videókra is (pl. youtube), mert ezek sem feltétlenül használhatók fel egy tananyaghoz. Az értékük, a megbízhatóságuk is nagyon széles skálán mozog, sőt a tartós elérhetőségük is kérdéses lehet. A wikipédia cikkeiben is lehetnek védett tartalmak, ott is javasolt ellenőrizni, hogy lektorált bejegyzésről van-e szó.

Lényeges, hogy a tartalom összeállításánál körültekintőek legyünk, és megvizsgáljuk a források szerzői jogi viszonyait, megbízhatóságát, relevanciáját, gondoskodjunk arról, hogy mind a kész tananyag, mind pedig annak egyes elemei jogilag rendezett körülmények között kerüljenek az oktatási szolgáltatásba.

III. Az Országos Könyvtári Rendszer (OKR) és az elektronikus tanulás

Az OKR és a Digitális Raktár

Az országos stratégiai tervek céljait, feladatait támogatva az Országos Széchényi Könyvtár 2017-ben megtervezte az Országos Könyvtári Rendszer (OKR) projektet.

Az Országos Könyvtári Rendszer projekten belül többek között megvalósulhat egy Digitalizáló Műhely és az egységes Digitális Raktár vagy objektumok tára is, melyek a nagy tömegű digitalizálást és megőrzést támogatják. A tervek szerint a digitális tartalmak mellett az alábbi információk lesznek elérhetőek:

- hitelesítési adatok – amelyek a digitalizált tartalmak minőségét biztosítják,
- bibliográfiai leírások – RDA adatok is,
- jogi információk – közkincs, jogvédett mű, árva, out of print,

- hozzáférés módja – honnan, kinek, milyen célra, milyen módon láthatóak az objektumok.

Ezek az információk hasznosak lehetnek a digitalizált dokumentumok újrahasznosításakor, oktatási célú tartalmak előállításánál. Ily módon megbízható forrásból kaphatunk minőségi, releváns digitális objektumokat.

E-learning rendszer

Az OKR keretén belül megtörténik egy e-learning rendszer fejlesztése is, amelynek feladata egy olyan, az Országos Könyvtári Platformhoz (OKP) illeszkedő, országos hatókörű, komplex oktatási rendszer – e-learning portál – létrehozása, amely egyben a Könyvtári Intézet Oktatási és Humánerőforrás Fejlesztési Osztály távoktatási felületének a megújítását is jelenti.

A fejlesztés célja

Az oktatástámogató, szolgáltató rendszer fejlesztésének célja egy weben elérhető e-learning portál kialakítása, amely támogatja a Könyvtári Intézet továbbképzési tevékenységéből fakadó adminisztrációs és dokumentációs feladatok ellátását, a tanulási folyamatokhoz web 2.0-ás környezetet biztosít, valamint megoldja a tananyagelemek és a tananyagok szerkesztését, feldolgozását, tárolását, szolgáltatását és sokoldalú visszakereshetőségét, átjárhatóságot biztosít, kezeli a különböző forrásokból származó adatokat és oktatási tartalmakat.

Az e-learning rendszer az oktatást és a tanulást segítő szolgáltatásaival olyan eszköz lesz, amely a könyvtárakban dolgozók számára lehetővé és elérhetővé teszi a képzési, továbbképzési programokban való részvételt, és ezen keresztül formális és informális úton biztosítja az egyéni kompetenciáik fejlődését.

A rendszer az alábbi fő elemeket fogja tartalmazni:

- webes szolgáltató felület regisztrációval, bejelentkezéssel,
- oktatásszervezési modul,
- tanulási és oktatási folyamatokat támogató modul,
- digitális tananyagtár,
- rendszeradminisztráció.

A tervek szerint a fejlesztett rendszerhez a könyvtárak is csatlakozhatnak, segítségével megszervezhetik, adminisztrálhatják saját oktatásaikat, valamint feltölthetik és szolgáltatathatják oktatási tartalmaikat.

IV. A digitális átállás hatása a KI továbbképzéseire

A digitális átállás

Az oktatásban a technológiai és a módszertani kultúra digitális átállása számos szempontból időszerű. A nemzetközi szervezetek (UNESCO, OECD, Európai Unió)

infokommunikációs stratégiái, ajánlásai már tartalmazzák azt a cselekvési tervet, amelyet az elkövetkezendő években meg kell valósítani.

A digitális átállás fogalma a felnőttoktatás területén

Az IKT-eszközök alkalmazásának elterjesztése, valamint integrálásuk az online környezetbe (applikációk, internet) olyan módon, hogy lehetővé váljon a magabiztos és megoldáscentrikus használatuk az oktatás, a tanulás, a munka és a kommunikáció területén.

A digitális átállás hatására egyre több minden kerül át a digitális térbe, a tartalmak, a szolgáltatások, a kommunikáció, az ügyintézés, mert igény szintű, hogy minél gyorsabban jussunk hozzá az információhoz. Ezek az igények jelentkeztek/jelentkeznek a szakma és így a Könyvtári Intézet továbbképzési tevékenységében is.

A Könyvtári Intézet fejlesztései az oktatás területén:

- Felújított tanterem: A konzultációs és számítógépes tanterem teljes felújítása, a befogadható létszám növelése.
- Megújuló eszköztár: számítógépek, szoftverek, digitális tábla beszerzése.
- E-learning rendszer és elektronikus tananyagok fejlesztése.
- Az online oktatás módszertanát felhasználva bővülnek a könyvtárosok és az oktatók digitális kompetenciái.

Az e-learning stratégiai terv alapján további cél a blended képzések arányának és az elektronikus tananyagok számának a növelése. A Könyvtári Intézet új e-learning rendszere minőségi változásokat hoz az országos könyvtárszakmai továbbképzések területén. Korszerű szolgáltatásaival illeszkedik a KDS közgyűteményi céljaihoz, támogatja az elektronikus tananyagok szélesebb körű alkalmazását, a korszerű online oktatást és tanulást, valamint a digitalizált tartalmak újrahasonosítását az oktatás területén.

A Közgyűteményi
Digitalizálási Stratégia

Könyvtári
továbbképzések,
online oktatás,
tanulás.

Digitalizált tartalmak
újrahasonosítása az
oktatás területén.

Az elektronikus
tananyagok széles
körű alkalmazása.